

Sofia PILAT,

lector universitar al Catedrei „Procedură penală și criminalistică”

a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, doctorandă

CONSIDERAȚIUNI PRIVIND CAPACITATEA DE EXERCIȚIU

„Când porniți pe drumul anevoios al maturității,
luați-vă ca sprijin primele voastre impulsuri
de umanitate, altfel, n-o să le regăsiți.”
(Nikolai Gogol)

Rezumat

Orice ființă umană este subiect de drept. Noțiunea de „subiect de drept” a suferit de-a lungul istoriei modificări semnificative dacă avem în vedere că în societatea romană nu fiecărui om i se recunoștea această calitate. Astfel, pentru ca cineva să poată participa la raport juridic (deci să fie o „persoană”) trebuia să aibă capacitatea juridică, adică aptitudinea generală și abstractă de a avea drepturi și obligații [4, p. 97].

Cuvinte-cheie: emancipare, capacitate deplină de exercițiu, minor, tutelă, majorat, capacitate juridică, copil.

Résumé

Chaque être humain est soumis à la loi. La notion de droit a subi des changements importants à travers l'histoire si l'on considère que dans la société romaine on ne reconnaissait pas cette qualité à chaque individu. Pour que quelqu'un puisse participer à la relation juridique (c'est-à-dire être une «personne») il devrait avoir la capacité juridique, à savoir la capacité générale et abstraite d'avoir des droits et des obligations [4, p. 97].

Mots-clés: émancipation, pleine capacité juridique, mineur, tutelle, majorité, augmentation de la capacité juridique, enfant.

Introducere. Capacitatea civilă este o parte a capacității juridice care constă în aptitudinea persoanei de a-și exercita drepturile civile și de a-și asuma obligații civile prin încheierea de acte civile. La rândul său, capacitatea civilă se împarte în: capacitatea de folosință și capacitatea de exercițiu [9, p. 23].

Prin capacitatea de folosință conform art. 18 alin. (1) și (2) din Codul civil al Republicii Moldova se înțelege: „(1) Capacitatea de a avea drepturi și obligații civile (capacitatea de folosință) se recunoaște în egală măsură tuturor persoanelor fizice. (2) Capacitatea de folosință a persoanei fizice apare în momentul nașterii și încetează odată cu moartea” [1].

Capacitatea de exercițiu conform art. 19 din Codul civil al Republicii Moldova reprezintă: „Aptitudinea persoanei de a dobândi prin fapta proprie și de a exercita drepturi civile, de a-și asuma personal obligații civile și de a le executa” [1].

În viziunea profesorului Tr. Ionașcu, capacitatea de exercițiu reprezintă: „aptitudinea persoanei de a-și exercita drepturile și de a-și

asuma obligațiile, încheind personal și fără autorizarea prealabilă a vreunui ocrotitor acte juridice, precum și, bineînțeles, de a participa tot astfel la dezbaterile procesului civil ca reclamant sau ca pârât în privința realizării drepturilor și obligațiilor sale civile” [5, p. 53].

Spre deosebire de capacitatea de folosință care reprezintă posibilitatea pasivă a persoanei de a fi titular de drepturi și obligații, capacitatea de exercițiu presupune săvârșirea de acțiuni proprii de partea persoanei, îndreptate spre dobândirea de drepturi și asumarea de obligații. Persoanele care au capacitatea de folosință, dar care nu au capacitatea de exercițiu dobândesc și exercită drepturi civile, își asumă obligații și le execută prin intermediul reprezentanților [3, p. 59].

Metode aplicate. În vederea realizării scopului trasat, în prezentul articol au fost aplicate o serie de metode, printre care: metoda logică (analiza deductivă și inductivă, generalizare, specificare), sistemică și comparativă.

Conținut de bază. În Marea Britanie și Statele Unite ale Americii, capacitatea de fo-

losință și capacitatea de exercițiu sunt definite într-un singur termen – „capacitatea juridică” (legal capacity), tradiția respectivă a apărut încă în practica judiciară medievală.

În timpul de față în practica judiciară a acestor state se aplică la fel și termeni precum „capacitatea juridică pasivă” (passive capacity), care după sensul atribuit de juriștii englezi corespunde conceptului de capacitate de folosință, și „capacitatea juridică activă” (capacity for performance of legal act), care semnifică capacitatea de exercițiu [11, p. 115].

În Franța ca și în Marea Britanie nu se efectuează o distincție exactă între termenii „capacitate de folosință” și „capacitate de exercițiu”. În art. 3 al Codului civil francez se utilizează termenul „capacité”, sub care se subînțelege atât capacitatea de folosință, cât și capacitatea de exercițiu, iar în art. 488 al Codului civil francez există o normă care dispune că cetățeanul devine capabil să încheie toate actele juridic civile din momentul împlinirii vârstei majoratului. În practica și literatura juridică franceză spre deosebire de legislație se efectuează o distincție între capacitatea de folosință (capacité de jouissance) și capacitatea de exercițiu (capacité d'exercice) [11, p. 115].

Spre deosebire de dreptul francez și englez, în Republica Federativă Germană și Elveția în legislație se utilizează pe larg trei termeni: „capacitatea de folosință” (Rechtsfähigkeit), „capacitatea de exercițiu” (Geschäftsfähigkeit) și „capacitatea de delict” (Deliktspflichtigkeit), care reprezintă capacitatea cetățeanului de a purta răspundere pentru prejudiciul cauzat [11, p. 115].

Pentru a încheia acte juridice producătoare de efecte juridice, este necesar ca o persoană fizică să aibă pe lângă capacitatea de folosință și o anumită maturitate psihică, adică să-și poată da seama de consecințele acțiunilor sale. Dacă simpla existență a persoanei fizice este suficientă pentru ca ea să poată avea drepturi și obligații civile, această existență este insuficientă pentru ca subiectul de drept să poată încheia personal acte juridice civile [6, p. 97].

Astfel, numai persoana fizică ce a ajuns la o anumită maturitate psihică poate să încheie valabil, conștient și sigur, acte juridice civi-

le. Această maturitate psihică se dobândește numai după ce minorul a ajuns la o anumită vârstă [10, p. 56].

Practic, toate sistemele de drept prevăd că persoana fizică devine capabilă de la o anumită vârstă instituită de legislație. Astfel, referitor la vârsta majoratului, în România, Republica Moldova, Federația Rusă, Polonia, Franța, Anglia etc., persoana fizică este considerată că a dobândit capacitatea deplină de exercițiu de la vârsta de 18 ani, pe când în Germania, persoana este deplin capabilă de a participa personal la circuitul civil prin încheierea actelor juridice începând cu ultima zi a vârstei de 18 ani.

În Japonia, capacitatea deplină de exercițiu apare odată cu împlinirea vârstei de 20 ani, iar în Statele Unite ale Americii, în funcție de statul federal, vârsta de la care intervine majoratul persoanei variază între 18 și 21 de ani. Printr-o modificare intrată în vigoare în anul 1996 a art. 14 din Codul civil al Elveției, minorul devine capabil la vârsta de 18 ani, spre deosebire de reglementarea anterioară care prevedea vârsta majoratului la 20 de ani [12].

Momentul majoratului este legat de unele aptitudini psihice ale persoanei, adică de existența facultății de a judeca și de a aprecia corect necesitatea și oportunitatea încheierii unui act juridic, ca urmare a evaluării raționale a consecințelor acestuia.

Pentru considerarea prezenței capacității de exercițiu a persoanei fizice este necesară prezența următoarelor condiții:

- existența capacității de folosință, care și este o condiție ce aparține tuturor oamenilor;
- existența discernământului, adică a posibilității omului, în virtutea dezvoltării sale de a-și reprezenta corect natura faptului săvârșit și consecințele acestuia. De regulă, discernământul este pus sub condiție de vârstă și de stare psihică [7, p. 14].

Principalele caractere juridice ale capacității de exercițiu (depline sau restrânse) ale persoanei fizice sunt:

- legalitatea;
- generalitatea;
- inalienabilitatea;
- intangibilitatea;

– egalitatea [10, p. 57].

Legalitatea, care presupune că toate remanierele (stabilirea, modificarea, limitarea, încetarea) în capacitatea de exercițiu a persoanei fizice ține exclusiv de domeniul legii.

Generalitatea, care presupune aptitudinea de a încheia orice acte juridice civile ce nu sunt interzise prin lege.

Inalienabilitatea, care presupune imposibilitatea înstrăinării sau renunțării la capacitatea de exercițiu. Astfel, orice act juridic civil, care are drept scop limitarea capacității de exercițiu, este nul, astfel cum și o persoană fizică nu poate renunța la capacitatea de exercițiu, deoarece aceasta o caracterizează ca om.

Intangibilitatea, care presupune că nimeni nu poate fi limitat în capacitate de exercițiu decât în cazurile prevăzute de lege. Art. 25 din Codul civil al Republicii Moldova stabilește că persoana fizică poate fi limitată în capacitatea de exercițiu, dacă face abuz de consum de alcool, droguri, substanțe psihotrope etc., fapt care înrăutățește situația materială a familiei sale.

Egalitatea, care presupune că capacitatea de exercițiu este recunoscută tuturor, indiferent de rasă, sex, naționalitate, religie [8, p. 95-96].

În raport de existența și calitatea discernământului, capacitatea de exercițiu a persoanei fizice se prezintă sub următoarele trei categorii:

Lipsa capacității de exercițiu:

– a minorilor cu vârsta între 7 și 14 ani;
– a persoanelor lipsite de capacitatea de exercițiu în conformitate cu prevederile art. 24 din Codul civil al Republicii Moldova.

2. Capacitatea de exercițiu restrânsă:

– capacitatea de exercițiu a minorilor cu vârsta între 14 și 18 ani;
– capacitatea de exercițiu a minorilor cu vârsta între 7 și 14 ani;
– capacitatea de exercițiu a persoanelor limitate în această capacitate din cauza abuzului de băuturi alcoolice și folosirii substanțelor narcotice.

Capacitatea de exercițiu deplină:

– capacitatea de exercițiu a persoanelor majore (care au împlinit vârsta de 18 ani);
– capacitatea de exercițiu a persoanelor

care s-au căsătorit înaintea împlinirii vârstei de 18 ani;

c) capacitatea de exercițiu a persoanelor emancipate [2, p. 271].

Lipsa capacității de exercițiu este recunoscută după prevederile Codului civil al Republicii Moldova persoanelor fizice care nu au împlinit vârsta de 7 ani, precum și alienaților mintali lipsiți de capacitate de exercițiu prin hotărâre judecătorească. Lipsa capacității de exercițiu încetează odată cu împlinirea vârstei de 7 ani pentru minori, iar pentru persoana pusă sub interdicție – prin ridicarea interdicției.

Capacitatea de exercițiu restrânsă începe odată cu atingerea vârstei de 7 ani, iar în cazul lipirii de capacitate de exercițiu a minorului – din momentul ridicării interdicției. Încetarea capacității civile de exercițiu restrânse are loc odată cu atingerea vârstei de 18 ani, căsătoria înainte de atingerea vârstei de 18 ani sau în cazul emancipațiunii, precum și în cazul scoaterii interdicției judecătorești privind limitarea capacității de exercițiu.

Capacitatea de exercițiu deplină începe odată cu împlinirea vârstei majoratului, căsătoriei până la împlinirea majoratului, emancipării sau ridicării limitării impuse pe cale judecătorească în baza prevederilor art. 25 din Codul civil al Republicii Moldova.

Încetarea completă a capacității de exercițiu depline are loc odată cu moartea persoanei, prin punerea sub interdicție (limitarea capacității de exercițiu sau declararea incapacității), prin anularea căsătoriei înainte ca aceștia să îplinească majoratul în caz de fictivitate a căsătoriei [8, p. 97].

Concluzii. Așadar, analiza minuțioasă a noțiunilor generale privind capacitatea de exercițiu ne permite să formulăm unele concluzii, și anume:

– capacitatea civilă este o parte a capacității juridice, iar capacitatea de folosință și capacitatea de exercițiu sunt părți componente ale capacității civile;

– capacitatea de exercițiu este cea parte a capacității civile care constă în aptitudinea de a dobândi și a exercita drepturi civile și de a asuma și a executa obligații civile.

În legislația Republicii Moldova spre deosebire de legislația altor state se observă o

distincție clară între termenii „capacitate de folosință” și „capacitate de exercițiu”, care la rândul lor comportă sensuri diferite.

În Marea Britanie și Statele Unite ale Americii, capacitatea de folosință și capacitatea de exercițiu sunt definite într-un singur termen – „capacitatea juridică” (legal capacity), tradiția respectivă a apărut încă în practica judiciară medievală.

În Franța ca și în Marea Britanie nu se efectuează o distincție exactă între termenii „capacitate de folosință” și „capacitate de exercițiu”. În art. 3 al Codului civil francez se utilizează termenul „capacité”, sub care se subînțelege atât capacitatea de folosință, cât și capacitatea de exercițiu, pe când în practica și literatura juridică franceză spre deosebire de legislație se efectuează o distincție între capacitatea de folosință (capacité de jouissance) și capacitatea de exercițiu (capacité d'exercice).

Spre deosebire de dreptul francez și englez, în Republica Federativă Germană și Elveția în legislație se utilizează pe larg trei termeni: „capacitatea de folosință” (Rechtsfähigkeit), „capacitatea de exercițiu” (Geschäftsfähigkeit) și „capacitatea de delict” (Deliktsfähigkeit), care reprezintă capacitatea cetățeanului de a purta răspundere pentru prejudiciul cauzat.

Pentru considerarea prezenței capacității de exercițiu a persoanei fizice este necesar prezența unor condiții referitoare la existența capacității de folosință și a discernământului.

Principalele caractere juridice ale capacității de exercițiu a persoanei fizice sunt: legalitatea, generalitatea, inalienabilitatea, intangibilitatea și egalitatea.

Capacitatea de exercițiu a persoanei fizice se clasifică în trei categorii: lipsa capacității de exercițiu, capacitatea de exercițiu restrânsă și capacitatea de exercițiu deplină.

Referințe bibliografice

1. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 12.08.1994, nr. 1.
2. Трудовой кодекс Республики Беларусь № 296-З от 26.07.1999. В: Национальный реестр правовых актов Республики Беларусь № 120/03.09.1999.
3. Cantacuzino M.B. Elementele dreptului civil. București: ALL Educational, 1998. 744 p.
4. Hamangiu C., Rosetti Bălănescu I., Băicoianu Al. Tratat de drept civil român. Vol. I. București: ALL, 1996. 635 p.
5. Hanga Vl. Drept privat roman. Cluj-Napoca: Argonaut, 1996. 360 p.
6. Proiectul Codului civil al Republicii Moldova. Responsabil de ediție: Buruiană M. Chișinău: Cartier, 2002. 451 p.
7. Protopopescu E. Noul dicționar portativ. București: Ioanide & Spirescu A., 1870. 403 p.
8. Răuschi Ș. Ungureanu T. Drept civil. Partea generală. Persoana fizică. Persoana juridică. Ediția a II-a. Iași: Chemarea, 1997. 300 p.
9. Stoicescu C.C. Transformarea noțiunii de putere părintească. În: Analele Academiei Române. Memoriile secțiunii istorice. București, 1942. p. 34-36.
10. Trofimov I., Zavatin V., Sîrbu S. ș.a. Drept civil. Persoanele. Redactor științific Cușnir V. Chișinău: Elena- V.I., 2004. 172 p.
11. Trofimov I., Zavatin V., Sîrbu S. ș.a. Dreptul civil. Introducere în dreptul civil. Persoana fizică. Persoana juridică. Redactor științific Cușnir V. Chișinău: Elena- V.I., 2004. 245 p.
12. Карпенко Т.Д. Понятие, основания и условия гражданско-правового института эмансипации. В: Право Беларуси № 11. Беларусь, 2004. с. 88-91.

Recenzent: Xenofon ULIANOVSKI,

doctor habilitat în drept, conferențiar universitar, vicepreședintele Curții de Apel Chișinău